א) א אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש ב צירעה לוקה שש ואם איתא פוטיתא נמי לילקי משום השרץ השורץ על הארץ אלא אמר רבינא עופות איכא בינייהו למאן דאמר פרי מפרי וגידולי קרקע ג הני נמי גידולי קרקע נינהו למאן דאמר ולד ולדות הארץ הני עופות ב) מן הרקק נבראו מאן דמרבי עופות מאי טעמיה ומאן דממעיט עופות מאי טעמיה מאן דמרבי עופות קסבר כללא בתרא דוקא פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט ואיתרבו להו כל מילי ואהני כללא קמא למעוטי כל דלא דמי ליה משני צדדין ומאן דממעט עופות קסבר כללא קמא דווקא כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא ואהני כללא בתרא לרבויי כל דדמי ליה משלשה צדדין: א"ר יהודה משמיה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מערבין בפעפועין ובחלגלוגות ובגודגדניות אבל לא בחזיז ולא ד בכפניות ובגודגדניות מי מערבין והתניא גודגדניות מרובי בנים יאכלו חשוכי בנים לא יאכלו ה ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו תרגמא אשלא הוקשו לזרע ומרובי בנים ואיבעית אימא לעולם לחשוכי בנים דהא חזו למרובי בנים מי לא תנן ג) מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה אלמא אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי הכא נמי אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי ואיבעית אימא כי קאמר רב בהנדקוקי מדאי ובחזיז לא והאמר רב יהודה א"ר כשות וחזיז מערבין בהן ומברכין עליהן בורא פרי האדמה לא קשיא הא מקמי ד) דאתא רב לבבל הא לבתר דאתא רב לבבל ובבל הויא ה) רובא דעלמא ו) והתניא ו הפול והשעורה ז והתילתן שזרען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם לפיכך זרען חייב וירקן פטור ח השחליים והגרגיר שזרען לירק מתעשרין ירק וזרע זרען לזרע מתעשרין זרע וירק כי קאמר רב בדגנונייתא

פוטיתא. שרץ המים קטן שאין בו כזית ואפ"ה כיון דבריה היא אכילה היא ולוקה ד' מלקיות בשרץ המים כתיב (א) בתורת כהנים אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם[א] הרי כאן שנים וכלל בהן בין שרץ הארץ בין שרץ המים ומשום מבשרם לא תאכלו[ב] ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו[ג]: **נמלה.** שהוא שרץ הארץ לוקה ה' תרתי הא דאמרן וכל הולך על גחון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום[ד] הרי ג' וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל[ה] הרי ד' ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ[ו] הרי ה' כולן בפרשת ויהי ביום השמיני: **צרעה לוקה שש.** שהיא שרץ העוף ולקי בכל הני חמשה מוסף עליו וכל שרץ העוף ז) שקץ הוא לא יאכלו[ז] במשנה תורה ח) והאי דכתיב בקדושים תהיו ולא תשקצו את נפשותיכ' בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש[ח] לא חשיב ליה דבבהמה וחיה ועוף גדולים משתעי ולא בשרצים דלא כתיב בהו שרץ לשון שרץ דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה אלא ע"י שירוצו וריחושו מפני קוטנו: **ואם איתא.** דדגים גידולי קרקע נינהו פוטיתא נמי לילקי משום שרץ הארץ גרס ולא גרס לילקי ה' דשבע בעי למילקי חמש דשרץ הארץ ושתים דשרץ המים: **מאי טעמא דמאן דמרבי עופות קסבר.** כל היכא דאיכא כלל ופרט וכלל כללא בתרא עיקר ובתריה אזלינן: **והוה ליה פרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ומרבי כל מילי.** וכללא קמא דאתי למעוטי ולמימר דנדרשי' בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט ולא נרבי מידי לא אזלינן בתריה ומיהו אהני פורתא למימר דכי מרבי כללא בתרא לא כל מילי מרבי אלא כעין הפרט מאי דדמי ליה מב' צדדין דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע ומיתרבי נמי עופות בהאי דינא ולמעוטי דגים דלא דמו ליה אלא בחד צד בפרי מפרי: **ומאן דממעט עופות קסבר.** כל היכא דאיכא כלל ופרט כללא קמא דווקא ואין בכלל אלא מה שבפרט וממעטי כל מילי ואפי' מאי דדמי ליה בפרטא והדר כתב כללא בתרא לאפוקי ממיעוטא דכללא קמא במקצת ולאתויי מיהא מידי דדמי לפרטא בכל ג' צדדין דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע וולד ולדות הארץ: **פעפועין.** ירקות שקורין קקול"י בל' ארמי יוטלי"ש בלע"ז: **חלגלוגות.** פולפי"ר בלע"ז: **גודגדניות.** אליינדר"א בלע"ז: **חזיז.** שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין ואוכלין אותו: **כפניות.** תמרים רעות שלא בישלו כל צרכן: **גודגדניות.** ממעיטין את הזרע: **ואם הוקשו.** הקלחין כעץ שסבר למה בהן זרעו קשין הקלחין לכל אדם: **תרגמא.** להא דאמר רב מערבין אשלא הוקשו וזה המערב בהן יש לו בנים דהשתא חזו ליה: **הנדקוקי מדאי.** גודגדניות שבמדי יפות הן: **כשות.** הומלין: בבבל אוכלין חזיז וכי אתא רב לבבל וחזא דאכלי להו אמר מערבין ומעיקרא אמר דאין מערבין: **לירק.** לאכול בירקן: **זרען חייב.** במעשר ואע"פ שלא זרען מתחילה לכך: **וירקן פטור.** דלאו מידי הוא: **שחליים.** קרישו"ן: **הגרגיר.** אורוגא נאכל בין זרע ובין ירק: **כי קאמר רב.** דמערבין בהן: בדגנונייתא

צירעה לוקה שש. פי' בקונט' דהא דכתיב בקדושים לא תשקצו וגו' ובכל אשר תרמש האדמה בגדולים משתעי דלא כתיב שרץ וקשה דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נט:) דרשינן ובכל חיה הרומשת[ט] זה נחש משמע דרמישה נמי הוי דבר הרוחש כמו נחש ההולך על גחונו ומפרש ה"ר יעקב דאורלינ"ש דבמעילה פרק קדשי מזבח (דף טז:) מוקי האי קרא דוקא בשמונה שרצים כדכתיב אשר הבדלתי לכם לטמא[ח] במובדלין דבר הכתוב: **אהני כללא קמא למעוטי כל דלא דמי ליה משני צדדים.** וא"ת דבנזיר בפ' ג' מינין (דף לה:) אמר מאי איכא בין תרי פרטי וכללא לתרי כללי ופרטא תרי כללי ופרטא אי איכא דדמי ליה אפי' בחד צד מרבינן תרי פרטי וכללא עד דדמי ליה משני צדדין משמע דבחד צד סגי וי"ל דשני צדדין דהכא הוי כחד צד דהתם דשני צדדין פרי מפרי וגידולי קרקע שוין הן ובפ"ק דקדושין (דף כד:) גבי שן ועין דריש מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינו חוזר הא נמי צדדין שוין והא דפריך התם למימר מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ובטל ממלאכה ואינו חוזר היינו למאן דאמר כללא קמא דווקא דע"כ צד דבטל ממלאכתו גרוע מהנך מדקמשני לחפשי ישלחנו[י] ריבויא הוא ואם שוה הוא אמאי מרבינן ליה טפי משאר צדדין וכי האי סוגיא איתא בחולין (דף סו.) בסוף אלו טריפות גבי ארבה ובריש אלו מומין (בכורות דף לז.) גבי פסח או עור ואתו כולהו כמאן דאמר כללא קמא דווקא כדפירש' ועוד אומר ר"י דאתא שפיר אפי' למ"ד כללא בתרא דווקא ולדידיה נמי צריך שידמה בכל צדדין החשובין אע"פ שהא' חשוב מחבירו רק שלא יהיה צד גרוע יותר מדאי אבל למאן דאמר כללא קמא דוקא מצריך שיהא דומה אף בצד גרוע הרבה והדבר מסור לחכמים להכיר איזהו צד גרוע שחולקין בו: **ובבל הויא רובא דעלמא והתניא כו'.** תימה אמאי לא משני כדמשני בפ' חבית (שבת ד' קמד:) מי דמי ערביא אתרא הכא בטלה דעתו אצל כל אדם וי"ל דהתם ודאי שייך לחלק דכולי עלמא נמי אם היו להם גמלים הרבה כמו בערביא היו מקיימין קוצים בשדותיהן ולכך יש חשיבות באתרא אבל בית מנשיא אע"פ שכל העולם נמי אם היו להם רמונים היו סוחטין כיון דלא הוי אלא חד גברא בטלה דעתו אבל הכא שבכל העולם יש חזיז ולא אכלי אין לחלק בין אתרא לגברא ולהכי נמי לקמן (דף כט:) דפריך ופרסאי הוו רובא דעלמא ולא מייתי מהך ברייתא דליבטלו פרסאי לגבי רובא דעלמא דאין לי לבטלם כיון דרוב בשר יש להם ושאר העולם נמי אם הוי להם רוב בשר היו אוכלים בלא לחם דומיא דערביא ומייתי שפיר מבגדי עניים דלא בעי שיעור עשירים כיון שפחות חשוב בעיניהן ועוד דמדמי השיעורים להדדי ולא שייך נמי לאתויי לקמן ההיא דחבית: [וע"ע תוס' שבת לב: ד"ה ואת"ל] **לפיכך** זרען חייב וירקן פטור. אין להקשות מאי לפיכך הא קתני דבטלה דעתו דאיכא למימר בטלה דעתו לענין דמתעשר אחר הבאת שליש כדין זרע או לענין תורם מן הרעה על היפה: **לזרע** מתעשרין זרע וירק. תימה אמאי לא עירב ותני להו זרען לזרע או לירק מתעשרין זרע וירק ואומר ר"י דהיכא דזרען לירק הוי ירק עיקר ומתעשר הכל אחר לקיטה כירק בין ירק בין זרע ואם זרע לזרע מתעשר הכל לשעבר אחר זמן הראוי למעשר זרע ולא בתר לקיטה ולהכי תנא ברישא ירק וזרע ובסיפא זרע וירק דברישא ירק עיקר ובסיפא זרע עיקר ונפקא מינה נמי לענין מן הרעה על היפה דכשירק עיקר הוי ירק יפה וכשזרע עיקר הוי זרע יפה והוי מן הזרע על הירק מן היפה על הרעה וכן משמע בירושלמי בפרק [רביעי] דמעשרות:

ראשונים

מסורת הש"ס

גמ' א) מכות טז: פסחים כד. ב) [חולין כז: ע"ש] ג) [לעיל כו:] ד) [עי' תוס' גיטין ו. ותוס' ב"ק פ. ד"ה מכי אתא] ה) [שבת לג. וש"נ] ו) [תוספתא פ"ב דשביעית] רש"י ז) [נ"ל טמא] ח) הרי שם רש"ל

הגהות הב"ח

(א) **רש"י** ד"ה פוטיתא וכו' ד' מלקיות בשרץ המים כתיב מבשרם לא תאכלו בת"כ בויהי ביום השמיני ולאו שני במשנה תורה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו וכתיב בת"כ אל תשקצו את נפשותיכם וכו' בין שרץ המים הס"ד:

תורה אור

רש"י א] אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם: (ויקרא יא, מג)

ב] וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ: (ויקרא יא, יא)

ג] וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא לָכֶם: (דברים יד, י)

ד] כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי שֶׁקֶץ הֵם: (ויקרא יא, מב)

ה] וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: (ויקרא יא, מא)

ו] כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: (ויקרא יא, מד)

ז] וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ: (דברים יד, יט)

ח] וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא תְשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: (ויקרא כ, כה)

תוס' ט] וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ: (בראשית א, כח)

י] וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ: (שמות כא, כו)

רב נסים גאון

פרק שלישי

בכל מערבין. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מערבין בפעפועין ובחלגלוגות ובגודגדניות פירושו בגמ' דבני מערבא והכי גרסי בעון קומוי אילין אינון אמר לון קקולי וחנדקוקי ופרפחיני:

מסכת שביעית
פרק ב' משנה ג'

מְסַקְּלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. מְקַרְסְמִין, מְזָרְדִין, מְפַסְּלִין, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כְּזֵרוּדָהּ וּכְפִסּוּלָהּ שֶׁל חֲמִישִׁית, כָּךְ שֶׁל שִׁשִּׁית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן, רַשַּׁאי אֲנִי בְּפִסּוּלוֹ:

עין משפט
נר מצוה

יג א מיי' פ"ב מהלכות מאכלות אסורות הל' כג [וברב אלפס סוף פרק ג דחולין ד' רפב. וברא"ש שם סימן סט]:

יד ב מיי' שם הל' כד:

טו ג מיי' פ"ז מהל' מעשר שני הל' יב:

טז ד ה טוש"ע א"ח סי' שפ ס"ה:

יז ו מיי' פ"ב מהלכות תרומות הלכה ז:

יח ז שם הלכה ח:

יט ח שם הלכה ה:

רבינו חננאל

קרקע נינהו אמאי אכל פוטיתא דהוא דג טמא לוקה משום אאל"ס א) [ארבעה לאוין] נילקו נמי משום שרץ השורץ על הארץ ומשני רבינא לא תימא דגים איכא בינייהו דדגים ודאי אליבא דאביי לאו גידולי קרקע נינהו אלא אימא עופות איכא בינייהו. האי תנא מרבי להו דגידולי קרקע נינהו ואידך תנא ממעט להו דלא וולד וולדות נינהו (רבא) [אלא] מרקק מים איברו ואמרינן מכדי הני תרי תנאי כללי ופרטי דרשי מ"ט האי ממעט לעוף והאי מרבה ליה ואמרינן האי תנא דמרבי ליה לעוף קסבר כללא בתרא דווקא דהדר וכתב ובכל אשר תשאלך נפשך דהוה פרט וכלל דנעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבי להו כל מילי ב) אהני כללא קמא למעוטי כל דדמי ליה מב' צדדין והן פרי מפרי וגדולי קרקע ולא דמי להו מב' צדדין כגון מים ומלח כמיהין ופטריות שאינן פרי מפרי וכגון דגים שהן פרי מפרי אינן גידולי קרקע ומרבי אפילו עופות שהן פרי מפרי וגדולי קרקע. ואידך תנא סבר כללא קמא דווקא דהוה ליה כלל ופרט ותורת כל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שפרט הני דפריש קרא אין מידי אחרינא לא אהני כללא בתרא לרבויי כל דדמי ליה בג' צדדין והן פרי מפרי וגדולי קרקע ותולדת ברייתו מן הארץ למעוטי מים ומלח וכמיהין ופטריות כדאמרן ולעופות נמי אע"ג דאינון פרי מפרי וגדולי קרקע מרקק מים נבראו ואינן דומין לבקר וצאן שהן פרי מפרי וגדולי קרקע ותולדת ברייתו מן הארץ וכענין שמועה זו היא במס' נזיר (דף לה ע"ב) וסוגיא חדא היא לתרווייהו כאשר פירשנו. וכן בענין מבית המקדש (בסוכה נ ע"ב) ר' דריש לה בכללי ופרטי ומרבי כל מיני מתכות וממעט של עץ. ור' יוסי בר' יהודה דריש ליה ברבויי ומיעוטי ואינו ממעט אלא של חרס בלבד. וכל אחד דורש הלשון שקבל מרבותיו: **ירושלמי** בכאן בעירובין [ובמע"ש] בפ' מעשר שני ניתן לאכילה בסופו. מתני' ר' עקיבא ולא ר' ישמעאל דר' ישמעאל דרש ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש וולד וולדות הארץ אף כל וולד וולדות הארץ. ר' עקיבא דריש מה הפרט מפורש פרי וולד פרי ומכשיר פרי אף כל פרי ולד פרי ומכשיר פרי מה נפיק מביניהון עופות דגים וחגבים וכמיהין ופטריות לר' ישמעאל אין נקחין בכסף מעשר לר' עקיבא נקחין וקשיא לן מ"ש הני כללי דדרשי להו הכי משאר כללי. ופרקינן משום דהני כללי דכתיב דרך אחת היא כללא קמא היא כללא בתרא דהא תאוה נפשך ותשאלך נפשך חדא מלתא לפיכך חלקו. האי א' כללא קמא דווקא והאי א' כללא בתרא דווקא. פי' פעפועין שמענו כי הן ירקות שיש בהן מליחות והן קאקולי: **ירושלמי** בפרק אחרון בפאה פעפועין וגודגדניות וחלגלוגות מערבין בהן היידין אינון. אמר רב קקולי והנדקוקי ופרפחינין. ג) שממעטין הזרע אין רוב בני אדם אוכלין אותן ומאחר שאינן מאכל לכל אדם היאך מערבין בהן ופרקינן כשם שמערבין ביין לנזיר ולישראל בתרומה שאסורין בהן כיון דחזו למי שאינו נזיר והתרומה לכהן מערבין

א) אולי הוא ר"ת וכל אשר אין לו סנפיר וגו'. ב) נראה דל"ל כל מילי דדמי ליה מב' צדדין והן פרי מפרי וגדולי קרקע ואהני כללא קמא למעוטי מאי דלא דמי להו וכו'. ג) נראה שחסר כאן איזה תיבות ול"ל ומקשינן וגודניות שממעטין הזרע וכו'.

בדגנונייתא זרע גרגיר למאי חזי א"ר יוחנן שכן ראשונים שלא היה להן פלפלין שוחקין אותו ומטבילין בו את הצלי [א]ר' זירא כי הוה חליש מגרסיה הוה אזיל ויתיב אפיתחא דרב יהודה בר אמי אמר כי נפקי ועיילי רבנן איקום מקמייהו ואקבל בהו אגרא נפק אתא ינוקא דבי רב א"ל מאי אגמרך רבך א"ל כשות בורא פרי האדמה חזיז שהכל נהיה בדברו אמר ליה אדרבה איפכא מיסתברא האי מארעא קא מרבי והאי מאוירא קא מרבי [א]והלכתא כינוקא דבי רב מ"ט האי גמר פירי והאי לאו גמר פירי ומאי דקאמרת האי מארעא קא רבי והאי מאוירא קא רבי לא היא כשות נמי מארעא קא רבי דהא קא חזינן דקטלינן לה להיזמתא ומייתא (א) כשותא ובכפניות אין מערבין והתניא (ב)[ב]קור ניקח בכסף מעשר [ג]ואין מטמא טומאת אוכלין וכפניות נקחות בכסף מעשר [ד]ומטמאות טומאת אוכלים רבי יהודה אומר [ג]קור הרי הוא כעץ לכל דבריו אלא שניקח בכסף מעשר וכפניות הרי הן כפרי לכל דבריהם אלא [ה]שפטורות מן המעשר התם בדניסחני אי הכי בהא לימא רבי יהודה פטורות מן המעשר [ד]והתניא אמר רבי יהודה לא הוזכרו פגי ביתיוני אלא לענין מעשר בלבד פגי ביתיוני ואהיני דטובינא חייבין במעשר אלא לעולם לאו בניסחני ולענין טומאת אוכלין שאני כדאמר רבי יוחנן הואיל וראוי למתקן ע"י האור הכא נמי הואיל ויכול למתקן ע"י האור והיכא אתמר דרבי יוחנן אהא [ה]דתניא שקדים המרים קטנים חייבין גדולים פטורין מתוקים גדולים חייבין קטנים פטורין רבי [ו]שמעון ברבי יוסי אומר משום אביו זה וזה לפטור ואמרי לה זה וזה לחיוב א"ר אילעא (ג) הורה רבי חנינא בציפורי כדברי האומר [ו]זה וזה לפטור ולמאן דאמר זה וזה לחיוב למאי חזי א"ר יוחנן הואיל וראוי למתקן ע"י האור אמר מר רבי יהודה אומר קור הרי הוא כעץ לכל דבריו אלא שניקח בכסף מעשר היינו תנא קמא אמר אביי שלקו וטגנו איכא בינייהו מתקיף לה רבא מי איכא למאן דאמר שלקו וטגנו לא והתניא [ז]העור והשיליא אין מטמאין טומאת אוכלין [ז]עור ששלקו ושיליא שחישב עליה מטמאין טומאת אוכלין אלא אמר רבא איכא בינייהו ברכה דאתמר [ח]קור רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו רב יהודה אמר בורא פרי האדמה אוכלא הוא ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו כיון שסופו להקשות לא מברכינן עילויה בורא פרי האדמה א"ל שמואל לרב יהודה שיננא כוותיך מסתברא דהא [ח]צנון שסופו להקשות ומברכינן עליה בורא פרי האדמה ולא היא צנון נטעי אינשי אדעתא דפוגלא דיקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא ואע"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה [ט]הלכתא כוותיה דשמואל: גופא אמר רב יהודה אמר רב כשות וחזיז מערבין בהן ומברכין עליהם בורא פרי האדמה כשות בכמה כדאמר רב יחיאל כמלא היד [י]הכא נמי כמלא היד חזיז בכמה אמר רבה בר טוביה בר יצחק אמר רב כמלא אוזילתא דאיכרי אמר רב חלקיה בר טוביה מערבין [ט]בקליא בקליא ס"ד אלא בירקא דקליא וכמה אמר רב יחיאל כמלא היד רבי ירמיה נפק לקרייתא בעו מיניה מהו לערב בפולין לחין לא הוה בידיה כי אתא לבי מדרשא אמרו ליה הכי אמר רבי ינאי [כ]מערבין בפולין לחין וכמה אמר רב יחיאל כמלא היד אמר רב המנונא [ל]מערבין בתרדין חיין איני והאמר רב חסדא סילקא חייא קטיל גברא חייא

ההוא

בדגנונייתא. בחזיז שגדל בגינה דכולי עלמא אכלי להו: **כשות.** גדל בהיזמי ואין לו שורש בקרקע אלא מהיזמי למח: **כשות גמר פרי.** ונקרא פרי: **דקטלי להיזמתא.** שקוללין ההיזמי ומייתי כשותא אלמא אי לא ינקא מארעא לא רביא: **קור.** דבר רך הנוסף על הדקל בכל שנה וקודם שיגיעו ימות הגשמים ויתקשה ויעשה עץ קרי ליה קור וטוב למאכל הוא: **ניקח בכסף מעשר.** דפרי מפרי וגדולי קרקע הוא: **ואינו מטמא טומאת אוכלין.** ואפילו חישב עליו להאכילו דלאו אוכל הוא: **קור הרי הוא כעץ כו'.** לקמן פריך היינו ת"ק: **אלא שפטורות מן המעשר.** דלא נגמרה מלאכתן ולתנא קמא חייבות דלכל מילי פירות נינהו ומדקתני מטמאות טומאת אוכלים אלמא אוכל נינהו: **התם.** דקתני מטמאות: **בדניסחני.** דקלים זכרים שעושין כפניות ואינם נעשים תמרים לעולם וכפניות הוא גמר פירן ולוקטים אותן בניסן והנהו אוכלא נינהו וכי קאמר רב בדקלים נקיבות שכפניות שלהן נעשים תמרים הלכך אכתי לא גמר פרי הוא: **לא הוזכרו וכו'.** בתוספתא דשביעית (פ"ז) היא ומייתי בגמרא דפסחים בפרק מקום שנהגו (ג) אוכלים בתאנים עד שיכלו פגי ביתוני רבי יהודה אומר כו': **ביתוני.** מקום: **פגי.** תאנים הן שלא נתבשלו: **אהיני.** הן כפניות והנך דטובינא כולם זכרים הן ומשום הכי חייבין במעשר דגמר פירא הוא וכל שכן דגמר פירא הוא לשאר מילי: **ויכול למתקן.** אף על פי שעכשיו בקטנותן מרין הן אבל לענין עירוב בעינן מידי דחזי בההיא שעתא והני הא לא מתקינהו ולענין מעשר משום דלא גמר פירא הוא: **קטנים חייבין.** משום שהוא גמר פרי שלהן שכשגדלין נעשין מריס: **וגדולים פטורין.** ממעשר דלאו אוכל נינהו: **מתוקין קטנים פטורין.** דלא נגמרו: **זה וזה לפטור.** מריס בין גדולים ובין קטנים גדולים דלא אוכלא קטנים דלא פירא: **שלקו.** מבושל הרבה: **וטיגנו.** בשמן פרי"ט בלע"ז לרבי יהודה אפי' שלקו וטיגנו אינו טמא ותנא קמא אם שלקו וטיגנו מטמא דלא (ד) אמרי הרי הוא כעץ: **עור ששלקו מטמא.** אבל במחשבה גרידתא לא: **ושיליא.** אפי' במחשבה גרידתא וכיון דמהניא שליקה לעור כ"ש לקור דחזי לאכילה מעיקרא: **ברכה איכא בינייהו.** לתנא קמא בורא פרי האדמה לרבי יהודה שהכל דסופו להקשות: **אדעתא דפוגלא.** לאוכלו כשהוא רך: **כשות בכמה.** הויא לה מזון ב' סעודות דאמרינן לקמן (דף פ:) מזון שתי סעודות לעירוב: **אוזילתא.** ווי"ל בלע"ז אגודות ירק שכורכין האיכרים: **קליא.** קלא של עשב וקשה כעין: **לקרייתא.** כפרים לראות בתבואתו(י):

בשיל

ראשונים שלא היה להן פלפלין. הקשה ה"ר שמעון א"כ מהאי טעמא נמי פלפלין חייבין במעשר ואם כן מטמאין טומאת אוכלין דהא בהא תליא כדאמר בפ' בא סימן (נדה דף נ:) והתם בגמרא (יא)מייתי נמנו וגמרו שאין פלפלין מטמאין טומאת אוכלין וי"ל דהא דגרגיר חייב במעשר לאו משום דמטבילין בו אלא משום כששוחקין אותו חזי למיכל בעיניה אבל אין רגילות לשוחקו כדי לאוכלו בעיניה אלא כדי לטבל בו אבל פלפלין גם כי נשחקו לא חזו בעינייהו ופטורין מן המעשר(יב):

והאי לאו גמר פירא הוא. והא דאמר רב יהודה אמר רב כשות וחזיז מברכין עליהן בפה"א הא אוקימנא בדגנונייתא:

קור ניקח בכסף מעשר ואין מטמא טומאת אוכלים. תימה דבפ' בא סימן (נדה דף נא:) פריך גבי קושט וחימוס וראשי בשמים אי נקחין בכסף מעשר ליטמאו טומאת אוכלין ומסיק דנמנו וגמרו שאין נקחין בכסף מעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין והכא קתני דקור ניקח בכסף מעשר ואין מטמא טומאת אוכלין וי"ל ודאי התם אי חזי לאכילה הוי אוכל ושפיר קרינן ביה מכל האוכל אשר יאכל[א] אבל הכא קור לא מיקרי אוכל כיון דסופו להקשות ולא נטעי דיקלא אדעתא דקורא ומכל מקום ניקח בכסף מעשר דהשתא הוא רך והוי פרי מפרי אע"ג דלא הוי אוכל:

הואיל וראוי למתקן ע"י האור. וקור אף על גב דחזי ע"י שליקה וטיגון לא מטמא טומאת אוכלין משום דהוי כעץ בעלמא אלא דחזי ע"י שליקה כמו עור דבסמוך אבל הכא דבקל יכול למתקן חשיב אוכל ואף קודם מיתוק מטמא טומאת אוכלין: **זה** וזה לפטור ואמרי לה זה וזה לחיוב. אמריס גדולים וקטנים קאי אבל אין לפרש דקאי אקטנים מריס ומתוקים דבסוף פ"ק דחולין (דף כה:) גרסינן ברוב ספרים ולמ"ד זה וזה לחיוב גדולים למאי חזו:

איכא בינייהו ברכה. דלתנא קמא מברך בפה"א ואע"ג דלענין ברכה מיקרי פרי מכל מקום לא חשיב לטמא טומאת אוכלין:

מאי

עין משפט
נר מצוה

כ א טוש"ע א"ח סי' רד סעיף א:
כא ב מיי' פ"ז מהל' מעשר שני הל' א:
כב ג מיי' פ"א מהל' טומאת אוכלין הלכה י:
כג ד שם הלכה יג:
כד ה מיי' פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה:
כה ו מיי' פ"א מהל' מעשר הלכה ט ופ"ב הלכה ה סמג עשין קלה:
כו ז מיי' פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הל' טו סמג עשין קלו:
כז ח טוש"ע א"ח סי' רג סעיף א:
כח ט מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה ו סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רד סעיף א:
כט י מיי' פ"א מהל' עירובין הלכה יא סמג עשין א:
ל כ ל מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שפו סעיף ז:

פניני רש"י

דטובינא. מקום ואותן פגים ואותן תמרים לעולם קטנים:
(פסחים נג:)

דפוגלא. ...כשהוא רך ...ושמו פוגלא:
(ברכות נו.)

רבינו חננאל

בהן אפילו לנזיר ולישראל הכא נמי כיון דחזו למרובי בנים מערבין בהן אפילו לחשוכי בנים. איכא דאמרי כי אמר רב בהנדקוקי מדאי פי' בעודן פגין ומסקנא חזיז דדברא לא מערבין בהן דגנונייתא מערבין בהן. ואקשינן אהא דתנן השאולין והגרגיל שזרען לירק מתעשרין זרע וירק זרע גרגיל למאי חזי א"ר יוחנן ראשונים שלא היה להן פלפלין שוחקין זרע גרגיל ומטבילין בו בשר צלי. ואסיקנא כישות מברכין עליה בורא פרי האדמה דמארעא קא רבי דהא חזינן דקטלי הזמתא ומייתא כשותא והיא גמר פירא אבל חוץ שהכל נהיה בדברו דהא לא גמר פירא לפיכך אמר רב אין מערבין בחזיז דדברא כדאוקימנא וגם לא בכפניות ואקשינן בכפניות לא [מערבין] והתניא קור אלגומר ניקח בכסף מעשר ואינו מטמא טומאת אוכלין כפניות נלקחות בכסף מעשר ומטמאין טומאת אוכלין כו' ופרקינן כי תניא זו הברייתא כפניות הרי הן כפרי לכל דבריהן אלא שפטורין מן המעשר בדניסחני. פי' הן הכפניות הללו שיוצאין בניסן העשויות להיאכל כפניות כי הן דקלין ידועין שפירותיהן נאכלין כפניות (נאכלין) ואינן מתקיימין להיגמר תמרים אבל שאר דקלים כפניות היוצאות אחר ניסן שראויות להיות תמרים. עכשיו כפגין חשובין ולא נגמרו. ואקשינן אי הכי בהא נימא ר' יהודה פטורה מן המעשר. והתניא א"ר יהודה לא הוזכרו פגי ביתיוני אלא לענין מעשר. ביתוני פי' מקום ואהיני דבובניא. פי' בוסר חייבין במעשר. פי' כיון שכן דרכם להיאכל חייבין במעשר שכבר נגמרה מלאכתן הכא נמי בכפניות דניסחני הרי נגמרה מלאכתן אמאי פטורין מן המעשר לר' יהודה ומפרקינן לעולם דלאו דניסחני אלא כפניות שהן פגין קתני וכי קתני כפניות הרי הן כפרי לענין טומאת אוכלין קתני מ"ט הואיל ויכול לתקן ע"י האור ולעשותן אוכל וכו' יוחנן דאמר בשחיטת חולין פרק ראשון בשקדים המרים הואיל ויכול לתקן ע"י האור והא דאמר ר' (יוחנן) יהודה קור דהוא אמגומר הרי הוא כעץ לכל דבריו היינו ת"ק דאמר [אין מטמא טומאת אוכלין] ואתא אביי לפרק שלקו וטיגנו איכא בינייהו דר' יהודה סבר אפילו שלקו וטיגנו אינו מטמא אוכלין שאע"פ שהעור אינו אוכל כיון דהא עץ הוא ות"ק סבר

מסורת
הש"ס

גמ' א)[ברכות כח. ע"ש] **ב)**[תוספתא מ"ש פ"א ותוספתא טבול יום פ"ה ע"ש] **ג)**עוקצין פ"ג מ"ז ע"ש **ד)**פסחים נג. ע"ש תוספתא פ"ז דשביעית **ה)**חולין כה: **ו)**[נ"ל ישמעאל] **ז)**[חולין עז:] **ח)**ברכות לו. [ושם אי' קורא] **ט)**[קליא הוא עשב ששורפין ונותנין אותו בבורית ורוחצין ידיהן כמו קלם מלך בבל ואלו הירקות ירקות שדה הנאכלים הם ערוך ערך קליא א']. **רש"י י)**בב"מ פה. רש"י ד"ה לקרייתי פי' לעירי **תוס' יא)**[דף נא:] **יב)**[וע"ע תוס' יומא פא: ד"ה שהפלפלין ותוס' נדה נ. ד"ה כל שחייב]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומייתא כשותא נ"ב ומייתא לשון מיתה כלומר יבש הכשות. ערוך ערך כשות:

(ב) שם אמר ר' אילעא אמר ר' יהודה הורה ר' חנינא:

(ג) רש"י ד"ה לא הוזכרו וכו' בפ' מקום נ"ב דף נג ע"א:

(ד) ד"ה (וטיגנם) [וטיגנו] וכו' דלא אמר הרי:

הגהות

גמ' התם בדניסחני. גירסת הריטב"א בדניסני:
(מלפה איתן)

וזה לפטור ולמאן כו'. נ"ב ס"א ואמרי לה זה וזה לחיוב ולמאן כו':
(חכמת מנוח)

תורה אור

תוס' א] מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא:
(ויקרא יא, לד)

רבינו חננאל (המשך)

כיון דטיגנו מטמא ודחה רבא האי פריקא מדתניא עור ששלקו ושיליא שחשב עליה מטמא טומאת אוכלין אע"פ שהעור אינו אוכל כיון ששלקו נעשה אוכל אמר רבה ברכה איכא בינייהו (ר' יהודה סבר) [ת"ק] כיון דאכיל שויא אוכלא ובריך עליה בפה"א. ושמואל אמר כיון שסופו להקשות לאו אוכלא. והלכתא כשמואל דדיקלא אדעתא דקורא לא נטעי אינשי אבל צלף דאיכא אינשי דנטעי לשיתאי תנן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ. אמר רב ששת כישות וחזין מערבין בהן ומברכין עליהן בורא פרי האדמה ואוקימנא בדגינוניתא ואמרי כישות בכמה. פי' כמה שיעור הוא בעירוב ופשטנא כדאמר רב יחיאל בפולין לחין מלא היד כישות נמי מלא יד חזיז בכמה ופשיטנא כמו איזולתא דאכירי. פי' איסורייתא והן חבילות של חמן שקושרין אותו האיכרים הם עובדי האדמה: **מערבין** בירקא דקיליא כי יש ירקות ששורפין אותן ומערבין אפרן בבורית שמעבירין הכתם ונקרא ירקא דקיליא כדכתיב אשר קלם מלך בבל באש. ואלו הירקות ירקות שדה הנאכלין הן ולפיכך אמר מערבין בהן בכמה מלא היד וכן פולין לחין. אמר רב יחיאל מלא היד אמר רב המנונא מערבין בתרדין חיין איני והא